

به نام خدا

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

گروه زبان‌شناسی و آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان

پایان‌نامه کارشناسی ارشد

عنوان پایان‌نامه:

بررسی میزان انطباق واژه‌های پایه در کتاب‌های آموزش زبان فارسی با
نیازهای فارسی‌آموزان خارجی

استاد راهنما: خانم دکتر شقاقی

استاد مشاور: آقای دکتر صفوی

نگارش: فاطمه باقری

تابستان ۱۳۸۹

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی میزان انطباق واژه‌های پایه در کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان با نیازهای فارسی‌آموزان خارجی پرداخته است. هدف از انجام این تحقیق بررسی و نقد کتاب‌های موجود به لحاظ بافت واژگانی بوده است، تا از این طریق بتوان به نقاط ضعف و قوت کتاب‌ها و مطالب درسی دست یافت.

برای انجام این پژوهش یکی از کتاب‌های آموزش زبان فارسی با عنوان «واژه‌آموزی» برای بررسی انتخاب شده است. از آنجا که آموزش واژه‌های پایه اساساً با مقطع پایه ارتباط می‌یابد، از مجموعه سه جلدی واژه‌آموزی کتاب اول که برای سطح مقدماتی است انتخاب شده است. جامعه آماری این پژوهش را فارسی‌آموزان مقطع پایه مرکز آموزش زبان فارسی قزوین تشکیل داده‌اند. دانشجویان این مرکز با هدف آموختن زبان فارسی برای کسب توانایی ارتباط به زبان فارسی در این مرکز مشغول به تحصیل هستند. در ابتدا واژه‌های جدید ۲۴ درس از کتاب واژه‌آموزی استخراج شدند. با در نظر گرفتن هدف و نیاز ارتباطی این فارسی‌آموزان و از طریق مشاهده مستقیم در کلاس‌های آنان واژه‌های این دروس با نیاز فارسی‌آموزان مقایسه شده و واژه‌های اضافی، نامناسب و مفید این کتاب تفکیک شدند. نگارنده در بررسی واژه‌های این کتاب از نظرات خود فارسی‌آموزان، اساتید و از مجموعه واژه‌های پایه خانم دکتر نعمت‌زاده بهره گرفته است.

در نهایت واژه‌های هر درس از کتاب در سه گروه واژه‌های اضافی، واژه‌هایی با توزیع نامناسب و واژه‌های باقی‌مانده یا مفید ارائه شده است. در نهایت تعداد کل واژه‌ها و واژه‌های مفید و اضافی این کتاب شمارش شد و این نتیجه حاصل شد که از کل ۱۱۸۴ واژه جدید این کتاب تنها حدود ۵۲۰ واژه یعنی ۴۳/۹ درصد کل واژه‌های کتاب در این مرکز قابل تدریس هستند. به این ترتیب بیش از نیمی از واژه‌های این کتاب برای تدریس در این مرکز غیرمفید و قابل حذف هستند.

واژه‌های کلیدی: واژه‌های پایه، فارسی‌آموزان، آموزش واژه، آموزش واژه‌های پایه، تحلیل

نیازها

فهرست مطالب

فصل اول) مقدمه ۱

۱-۱- مقدمه ۲

۱-۱- طرح مسئله ۳

۱-۲- فرضیه پایان نامه ۴

۱-۳- جامعه آماری ۴

۱-۴- هدف و اهمیت انجام این پژوهش ۵

۱-۵- روش تحقیق ۷

فصل دوم) پیشینه تحقیق ۹

۱-۲- تحقیقات غیر ایرانی ۱۰

۱-۱-۲- زبان انگلیسی ۱۱

۱-۱-۱-۲- کلی ۱۱

۱-۱-۱-۲- ثورندایک ۱۱

۱-۱-۱-۲- رایت ۱۱

۱-۱-۱-۲- کوچرا و فرانسیس ۱۲

۱-۱-۱-۲- کرول و همکاران ۱۲

۱-۱-۱-۲- هوفلند ۱۲

۱-۱-۱-۲- مک کارتی ۱۳

۱-۱-۱-۲- باروز ۱۳

۱-۲-۱-۲- زبان آلمانی ۱۴

۱-۲-۱-۲- کدینگ ۱۴

۱-۲-۱-۲- پریفر ۱۴

۱-۲-۱-۲- اهلر ۱۵

۱-۳-۱-۲- زبان فرانسه ۱۵

۱-۳-۱-۲- اریستیزابال ۱۵

۱۵.....	۲-۳-۱-۲ راترفورد و ویرس.....
۱۶.....	۳-۳-۱-۲ هنمون.....
۱۶.....	۴-۳-۱-۲ وندربک.....
۱۶.....	۵-۳-۱-۲ گوگنایم.....
۱۷.....	۴-۱-۲ زبان ایتالیایی.....
۱۷.....	۵-۱-۲ زبان روسی.....
۱۸.....	۲-۲ تحقیقات ایرانی.....
۱۸.....	۱-۲-۲ رساله‌های دانشگاهی.....
۱۸.....	۱-۱-۲-۲ بدره‌ای.....
۱۹.....	۲-۱-۲-۲ ضرغامیان.....
۲۰.....	۳-۱-۲-۲ شبیری.....
۲۰.....	۴-۱-۲-۲ صفرزاده.....
۲۱.....	۵-۱-۲-۲ غفاری.....
۲۱.....	۶-۱-۲-۲ اعلائی.....
۲۲.....	۷-۱-۲-۲ سلیمی.....
۲۲.....	۸-۱-۲-۲ ریاحی چلوانی.....
۲۳.....	۹-۱-۲-۲ بابااحمدی امانی.....
۲۳.....	۲-۲-۲ کتاب‌ها و تحقیقات واژه‌های پایه زبان فارسی.....
۲۳.....	۱-۲-۲-۲ ایمن.....
۲۴.....	۲-۲-۲-۲ سیف نراقی.....
۲۴.....	۳-۲-۲-۲ صفاریپور.....
۲۵.....	۴-۲-۲-۲ عاصی.....
۲۵.....	۵-۲-۲-۲ نعمت‌زاده.....
۲۶.....	۶-۲-۲-۲ بی‌جن‌خان.....
۲۷.....	فصل ۳) ملاحظات نظری.....
۲۸.....	۱-۳ مفاهیم.....
۲۸.....	۱-۱-۳ واژه.....

۳۳	تکواژ..... ۲-۱-۳
۳۴	تکواژ آزاد..... ۱-۲-۱-۳
۳۴	تکواژ وابسته..... ۱-۲-۱-۳
۳۴	مجموعه واژه‌ها..... ۳-۱-۳
۳۵	واژه‌های فعال..... ۱-۳-۱-۳
۳۶	واژه‌های غیرفعال..... ۲-۳-۱-۳
۳۶	واژه‌های بیانی (تولیدی)..... ۳-۳-۱-۳
۳۶	واژه‌های گفتاری.....
۳۷	واژه‌های نوشتاری.....
۳۷	واژه‌های دریافتی (ادراکی)..... ۴-۳-۱-۳
۳۷	واژه‌های شنیداری.....
۳۷	واژه‌های خوانداری.....
۳۸	واژه‌های اولیه..... ۵-۳-۱-۳
۳۹	واژه‌های پایه..... ۲-۳
۴۲	روش‌ها و معیارهای تشخیص واژه‌های پایه..... ۱-۲-۳
۴۴	جایگزینی نحوی (ساختاری).....
۴۵	متضاد.....
۴۵	باهم آیی همنشینی.....
۴۶	گسترده‌گی.....
۴۶	شمول معنایی.....
۴۷	عاری بودن از مظاهر فرهنگی.....
۴۷	تلخیص.....
۴۸	باهم آیی متداعی.....
۴۸	خشنائی زمینه گفتمانی.....
۴۹	خشنائی ارتباطی گفتمان.....
۵۸	آموزش واژه..... ۳-۳
۶۱	تزامم واژگانی..... ۱-۳-۳

۶۲.....	۳-۳-۲- آموزش واژه‌های پایه.....
۶۸.....	۳-۴- تحلیل نیاز (نیازسنجی).....
۶۹.....	۳-۴-۱- نیاز.....
۷۱.....	۳-۴-۲- نیازسنجی.....
۷۳.....	۳-۴-۳- نیازسنجی در آموزش زبان.....
۷۷.....	۳-۴-۴- روش‌های تحلیل نیاز.....
۷۷.....	نمونه‌گیری.....
۷۸.....	استنباط کارشناسانه و غیرکارشناسانه.....
۷۹.....	مصاحبه.....
۸۱.....	پرسش‌نامه.....
۸۲.....	مشاهده مشارکتی و غیرمشارکتی.....
۸۳.....	۳-۵- ارزیابی مواد درسی.....
۸۷.....	فصل چهارم) تحلیل داده‌ها.....
۸۸.....	۴- ۱- مقدمه.....
۱۴۳.....	فصل پنجم) نتیجه‌گیری.....
۱۴۴.....	۵- ۱- مروری بر پژوهش.....
۱۴۴.....	۵- ۲- نتایج پژوهش.....
۱۴۶.....	۵- ۳- پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی.....
فهرست نمودارها	
۳۸.....	نمودار شماره ۱) انواع واژگان.....
۵۴.....	نمودار شماره ۲) انواع واژه‌ها.....
۵۵.....	نمودار شماره ۳) انواع واژه‌های پایه بر اساس مهارت‌های زبانی.....
۵۵.....	نمودار شماره ۴) انواع واژه‌های پایه بر اساس جنس اطلاعات.....
۵۶.....	نمودار شماره ۵) انواع واژه‌های پایه بر اساس نوع اطلاعات.....
۵۶.....	نمودار شماره ۶) انواع واژه‌های پایه بر اساس پردازش زبان.....

نمودار شماره ۷) انواع واژه‌ها بر اساس کدسازی ۵۷.....

فهرست جدول‌ها

جدول شماره ۱) واژه‌های بررسی شده درس اول..... ۹۳.....

جدول شماره ۲) تعداد واژه‌های بررسی شده درس اول..... ۹۴.....

جدول شماره ۳) واژه‌های بررسی شده درس دوم..... ۹۶.....

جدول شماره ۴) تعداد واژه‌های بررسی شده درس دوم..... ۹۷.....

جدول شماره ۵) واژه‌های بررسی شده درس سوم..... ۹۹.....

جدول شماره ۶) تعداد واژه‌های بررسی شده درس سوم..... ۱۰۰.....

جدول شماره ۷) واژه‌های بررسی شده درس چهارم..... ۱۰۱.....

جدول شماره ۸) تعداد واژه‌های بررسی شده درس چهارم..... ۱۰۲.....

جدول شماره ۹) واژه‌های بررسی شده درس پنجم..... ۱۰۳.....

جدول شماره ۱۰) تعداد واژه‌های بررسی شده درس پنجم..... ۱۰۴.....

جدول شماره ۱۱) واژه‌های بررسی شده درس ششم..... ۱۰۵.....

جدول شماره ۱۲) تعداد واژه‌های بررسی شده درس ششم..... ۱۰۶.....

جدول شماره ۱۳) تعداد واژه‌های بررسی شده درس هفتم..... ۱۰۷.....

جدول شماره ۱۴) واژه‌های بررسی شده درس هشتم و یازدهم..... ۱۰۹.....

جدول شماره ۱۵) تعداد واژه‌های بررسی شده درس هشتم و یازدهم..... ۱۱۰.....

جدول شماره ۱۶) واژه‌های بررسی شده درس نهم..... ۱۱۲.....

جدول شماره ۱۷) تعداد واژه‌های بررسی شده درس نهم..... ۱۱۳.....

جدول شماره ۱۸) واژه‌های بررسی شده درس دهم..... ۱۱۴.....

جدول شماره ۱۹) تعداد واژه‌های بررسی شده درس دهم..... ۱۱۵.....

جدول شماره ۲۰) واژه‌های بررسی شده درس دوازدهم..... ۱۱۶.....

جدول شماره ۲۱) تعداد واژه‌های بررسی شده درس دوازدهم..... ۱۱۷.....

جدول شماره ۲۲) واژه‌های بررسی شده درس سیزدهم..... ۱۱۸.....

جدول شماره ۲۳) تعداد واژه‌های بررسی شده درس سیزدهم..... ۱۱۹.....

جدول شماره ۲۴) واژه‌های بررسی شده درس چهاردهم و پانزدهم..... ۱۲۱.....

جدول شماره ۲۵) تعداد واژه‌های بررسی شده درس چهاردهم و پانزدهم..... ۱۲۲.....

جدول شماره ۲۶) واژه‌های بررسی شده درس شانزدهم..... ۱۲۳.....

جدول شماره ۲۷) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس شانزدهم.....	۱۲۴
جدول شماره ۲۸) واژه‌های بررسی شده در درس هفدهم.....	۱۲۵
جدول شماره ۲۹) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس هفدهم.....	۱۲۶
جدول شماره ۳۰) واژه‌های بررسی شده در درس هجدهم.....	۱۲۷
جدول شماره ۳۱) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس هجدهم.....	۱۲۸
جدول شماره ۳۲) واژه‌های بررسی شده در درس نوزدهم.....	۱۲۹
جدول شماره ۳۳) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس نوزدهم.....	۱۳۰
جدول شماره ۳۴) واژه‌های بررسی شده در درس بیستم.....	۱۳۲
جدول شماره ۳۵) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس بیستم.....	۱۳۳
جدول شماره ۳۶) واژه‌های بررسی شده در درس بیست و یکم.....	۱۳۵
جدول شماره ۳۷) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس بیست و یکم.....	۱۳۶
جدول شماره ۳۸) واژه‌های بررسی شده در درس بیست و دوم.....	۱۳۷
جدول شماره ۳۹) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس بیست و دوم.....	۱۳۸
جدول شماره ۴۰) واژه‌های بررسی شده در درس بیست و سوم.....	۱۳۹
جدول شماره ۴۱) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس بیست و سوم.....	۱۴۰
جدول شماره ۴۲) واژه‌های بررسی شده در درس بیست و چهارم.....	۱۴۱
جدول شماره ۴۳) تعداد واژه‌های بررسی شده در درس بیست و چهارم.....	۱۴۲
جدول شماره ۴۴) میزان آشنایی با زبان فارسی.....	۱۴۴
جدول شماره ۴۵) تعداد واژه‌های کل و واژه‌های مفید کل دروس.....	۱۴۸
فهرست شکل‌ها	
شکل شماره ۱) واژه‌های بررسی شده در درس اول.....	۹۴
شکل شماره ۲) واژه‌های بررسی شده در درس دوم.....	۹۷
شکل شماره ۳) واژه‌های بررسی شده در درس سوم.....	۱۰۰
شکل شماره ۴) واژه‌های بررسی شده در درس چهارم.....	۱۰۲
شکل شماره ۵) واژه‌های بررسی شده در درس پنجم.....	۱۰۴
شکل شماره ۶) واژه‌های بررسی شده در درس ششم.....	۱۰۶
شکل شماره ۷) واژه‌های بررسی شده در درس هشتم و یازدهم.....	۱۱۰

شکل شماره ۸) واژه‌های بررسی شده درس نهم.....	۱۱۳
شکل شماره ۹) واژه‌های بررسی شده درس دهم.....	۱۱۵
شکل شماره ۱۰) واژه‌های بررسی شده درس دوازدهم.....	۱۱۷
شکل شماره ۱۱) واژه‌های بررسی شده درس سیزدهم.....	۱۱۹
شکل شماره ۱۲) واژه‌های بررسی شده درس چهاردهم و پانزدهم.....	۱۲۲
شکل شماره ۱۳) واژه‌های بررسی شده درس شانزدهم.....	۱۲۴
شکل شماره ۱۴) واژه‌های بررسی شده درس هفدهم.....	۱۲۶
شکل شماره ۱۵) واژه‌های بررسی شده درس هجدهم.....	۱۲۸
شکل شماره ۱۶) واژه‌های بررسی شده درس نوزدهم.....	۱۳۰
شکل شماره ۱۷) واژه‌های بررسی شده درس بیستم.....	۱۳۳
شکل شماره ۱۸) واژه‌های بررسی شده درس بیست و یکم.....	۱۳۶
شکل شماره ۱۹) واژه‌های بررسی شده درس بیست و دوم.....	۱۳۸
شکل شماره ۲۰) واژه‌های بررسی شده درس بیست و سوم.....	۱۴۰
شکل شماره ۲۱) واژه‌های بررسی شده درس بیست و چهارم.....	۱۴۲
شکل شماره ۲۲) میزان آشنایی با زبان فارسی.....	۱۴۵
شکل شماره ۲۳) درصد میزان آشنایی با زبان فارسی.....	۱۴۵
پیوست شماره ۱) واژه‌های کتاب واژه‌آموزی	
پیوست شماره ۲) واژه‌های پیشنهادی نگارنده برای موضوعات پرکاربرد	
پیوست شماره ۳) واژه‌های پیشنهادی نگارنده برای هر درس کتاب	
پیوست شماره ۴) پرسش‌نامه زبان‌آموزان	
پیوست شماره ۵) موقعیت‌های پیشنهادی	

فصل اول

مقدمه

این فصل به عنوان اولین فصل به معرفی پژوهش حاضر پرداخته است. در قسمت اول مقدمه‌ای حول موضوع پایان‌نامه ارائه شده است. در بخش‌های بعدی این فصل مسئله اصلی و فرضیه‌ای که اساس شکل‌گیری این پژوهش است، اهمیت این پژوهش و روش تحقیق به تفصیل آمده‌اند.

۱-۱- مقدمه

یکی از مسائل اساسی در زمینه آموزش زبان دوم انتخاب و گزینش واژه‌هاست. در این میان مهم است که بدانیم واژه‌های انتخاب شده از چه میزان کاربرد و تدوال برخوردارند و تا چه میزان در بافت‌های زبانی کاربرد دارند. در زمینه آموزش زبان فارسی نیز باید توجه کرد که بسامد رخداد واژه‌ها در کاربردهای روزانه تا چه حد است؛ زیرا باید واژه‌هایی در مراحل اولیه آموزش گنجانده شوند که از بسامد وقوع بالاتری برخوردارند و در میان گویشوران بومی زبان دارای کاربرد بیشتری هستند. در تدوین کتب آموزشی زبان فارسی انتخاب واژه‌های پرکاربرد از اهمیت خاصی برخوردار است. در واقع باید انتخاب واژه‌ها به گونه‌ای باشد که در خور نیازهای زبان‌آموزان باشد. اما باید توجه داشت که انتخاب واژه‌ها به طور مجزا و خارج از بافت زبانی کار چندان مفیدی نخواهد بود، زیرا آنچه که به آموزش واژه اعتبار می‌بخشد بافتی است که واژه در آن مورد استفاده قرار می‌گیرد و این امر لزوم آموزش واژه در بافت‌ها و موقعیت‌های مختلف زبانی را آشکار می‌سازد. البته از آنجایی که احتمالاً مجال آموزش کلیه موقعیت‌ها وجود ندارد باید موقعیت‌ها با توجه به درجه اهمیت و اولویت انتخاب شوند.

نکته دیگر در امر آموزش زبان دوم انتخاب مواد زبانی مناسب در هر سطح آموزشی است. یعنی باید به درستی تعیین شود که در هر سطح آموزشی کدام مواد و مؤلفه‌های زبانی اعم از واژه، دستور، متون خواندن و درک مطلب و غیره باید گنجانده شود که هم با سطح کلاس و هم با

توانایی و اهداف زبان‌آموزان هماهنگ باشد. با توجه به دوره‌های مختلف آموزشی و تقسیم‌بندی‌های آموزشی باید مطالب درسی نیز به طور کارآمد تقسیم شده و در هر دوره تدریس شوند.

مؤلفان در تدوین کتب درسی باید بیش از هر عاملی به هدف و نیاز زبان‌آموزان از یادگیری زبان دوم توجه کنند و مطابق آن مطالب درسی و واژه‌های مناسب آن سطح را در کتاب ارائه کنند. به طور یقین بررسی نیازها و اهداف زبان‌آموزان مستلزم تحلیل دقیق نیازها از جانب مؤلفان کتب درسی است. پس از تعیین نیازها باید فراخور شرایط به آموزش موقعیت‌ها و واژه‌هایی توجه شود که از بسامد و دامنه وقوع بالاتری برخوردارند و در جامعه زبانی هدف نیز از ارزش ارتباطی بالایی برخوردارند.

در انجام این پژوهش سعی شده است که به بررسی میزان انطباق واژه‌های پایه در یکی از کتاب‌های واژه‌آموزی زبان فارسی با نیازهای فارسی‌آموزان خارجی پرداخته شود. در این بررسی هم کمبودهای واژگانی و هم تراحم واژگانی^۱ که موجب سردرگمی زبان‌آموزان می‌شود مدنظر قرار گرفته است.

۱-۲- طرح مسئله

همواره این پرسش ذهن نگارنده را به خود معطوف کرده است که آیا میان کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان به لحاظ بافت واژگانی و نیازهای فارسی‌آموزان انطباقی وجود دارد یا خیر؟

^۱ - برای تأکید بر جنبه‌های منفی درج واژه‌های اضافی در کتاب و آموزش آن، نگارنده اصطلاح « تراحم واژگانی » را به عنوان معادل too much words برگزیده است.

با پذیرش این فرض که گویشوران بومی یک زبان در تعاملات روزانه خود برخی واژه‌ها را به واژه‌های دیگر ترجیح می‌دهند (به دلایل مختلفی از قبیل سادگی تلفظ، کوتاه بودن واژه از لحاظ تعداد واج‌ها و هجا، بسامد بالا و مفید بودن واژه و دلایل فرهنگی) پس باید این امر بررسی شود که آیا برای انتخاب واژه‌ها در کتاب‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان معیارها و ملاک‌های کاربردی و اساسی مدنظر قرار گرفته است یا خیر؟

۱-۳- سؤال و فرضیه پایان‌نامه

با توجه به ضرورت و اهمیت نیازسنجی در زمینه تدوین کتب آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان، نگارنده در انجام این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سؤال است: آیا در تدوین کتب آموزش زبان فارسی به نیازهای زبان‌آموزان توجه شده است؟

فرضیهٔ پایان‌نامه حاضر از این قرار است: «در تدوین کتب آموزشی زبان فارسی به لحاظ انتخاب واژگان توجه چندانی به نیازهای زبان‌آموزان نشده است.» یعنی اگر کتاب‌های آموزش زبان فارسی را مورد بررسی قرار دهیم، مشخص می‌شود که نوع و تعداد واژه‌ها بدون توجه به سطح، هدف و نیاز زبان‌آموزان انتخاب شده است و نیازسنجی‌های انجام شده برای تألیف این کتاب‌ها با وضعیت آموزش در همه مراکز آموزش زبان فارسی انطباق ندارد (البته اگر نیازسنجی دقیقی انجام شده باشد، در این صورت هم این نیازسنجی قطعاً نیازهای همه مراکز و زبان‌آموزان را در نظر نداشته است).

۱-۴- جامعه آماری

در پایان‌نامه حاضر، فارسی‌آموزان مرکز آموزش زبان فارسی دانشگاه بین‌المللی قزوین جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند. نمونه آماری این پژوهش تعداد ۴۵ نفر از

فارسی‌آموزان مقطع پایه این مرکز هستند. در این مرکز^۲، زبان فارسی در دو سطح پایه و پیشرفته با هدف آماده‌سازی خارجی‌ها به لحاظ زبانی برای تحصیل در دانشگاه‌های ایران در کلیه مقاطع دانشگاهی آموزش داده می‌شود. در این مرکز انتظار می‌رود که در پایان دوره فارسی‌آموزان برای رفع نیازهای عمومی خود توانایی ایجاد ارتباط با فارسی‌زبانان را داشته باشند. بنابراین هدف اصلی این مرکز آموزش فارسی عمومی است و نیاز اصلی فارسی‌آموزان کسب توانایی ارتباط زبانی و دانش کاربردی زبان فارسی است. دانشجویان این مرکز از کشورهای زیر قبیل: لبنان، سوریه، آذربایجان، ترکیه، قزاقستان، اندونزی، چین، سومالی، سودان، کنیا، فلسطین، روسیه، عراق، پاکستان و تاجیکستان هستند.

برای درس خواندن و مکالمه، کتاب واژه‌آموزی مهناز عسگری در این مرکز تدریس می‌شود. کتاب واژه‌آموزی سطح پایه برای بررسی انتخاب شده است و پیکره بررسی پژوهش را تشکیل می‌دهد. علت اصلی انتخاب این مرکز این است که نگارنده تجربه تدریس در آن مرکز را دارد و این امکان دسترسی موجب سهولت امر نیازسنجی می‌گردد.

۱-۵- هدف و اهمیت انجام این پژوهش

علت انجام این پژوهش مربوط است به دشواری‌های امر تدریس که مدرسان در کلاس‌های مرکز آموزش زبان فارسی با آن مواجه هستند. البته این دشواری‌ها تنها مختص این مرکز نیست و سایر مراکز نیز با مسائلی از این دست مواجه هستند. این مشکلات مشترک آموزش زبان فارسی را در وهله اول می‌توان به کمبود کتاب‌ها و مواد آموزشی زبان فارسی نسبت داد. متأسفانه تعداد کتاب‌های آموزش زبان فارسی که بتوان از آنها در کلاس‌های درس استفاده نمود

^۲ از این جا به بعد در هر قسمت پایان‌نامه که کلمه مرکز آمده است، منظور از آن مرکز آموزش زبان فارسی دانشگاه بین‌المللی قزوین است.

بسیار اندک است. به زعم نگارنده بهترین راه حل برای رفع مشکل آموزش زبان فارسی این است که پس از گذشت چند ترم از تدریس هر کتاب، مدرسان و مؤلفان با تشریک مساعی اقدام به بررسی و نقد دقیق و کارآمد این کتاب‌ها کنند و از نتایج حاصل از آن بهره‌های عملی ببرند. به این ترتیب که نقاط ضعف، نقاط قوت و تأثیر آنها بر روند آموزش و انگیزه مدرس و زبان‌آموز بررسی و در قالب مقاله یا گزارش در اختیار دست‌اندرکاران قرار داده شود. نتیجه مثبت حاصل از این بررسی آن است که ما از نیازهای واقعی محیط آموزشی آگاه می‌شویم. همچنین با کشف نقاط ضعف کتاب‌ها از تکرار آنها در تألیفات آتی جلوگیری می‌شود و تأکید بر نقاط قوت کتاب‌ها می‌تواند ما را به سوی تألیف کتاب‌ها و مواد درسی مناسب رهنمون شود. متأسفانه به جز چند پایان‌نامه، بررسی و نقد دقیق و عملی از کتاب‌های آموزش زبان فارسی که منجر به کاربردهای مفید در تألیفات آتی شود صورت نگرفته است. معمولاً آنچه که موجب توجه نکردن به اینگونه بررسی‌ها می‌گردد به چند عامل مربوط می‌شود که از آن میان می‌توان به عوامل زیر اشاره کرد:

(۱) برخی تصور می‌کنند که مسئله بررسی کتاب امری بیهوده است و تاریخ مصرف کوتاهی

دارد و بهتر است به جای صرف وقت برای بررسی کتاب اقدام به تألیف کتاب نمائیم.

(۲) عده‌ای نیز معتقدند که از آنجا که تنها گزینه‌های موجود در حوزه آموزش زبان فارسی

همین چند کتاب است و چاره‌ای جز استفاده از آنها نیست پس روا نیست که اشکالات

احتمالی این کتاب‌ها مطرح گردد.

(۳) از آنجا که بررسی یک کتاب نیاز به صرف وقت بسیاری دارد، بسیاری از دست‌اندرکاران و

مدرسان از انجام این کار استنکاف می‌ورزند.

اما به نظر نگارنده این پژوهش هیچ‌یک از این موارد نمی‌تواند مانع جدی بر سر راه بررسی

آثار موجود باشد. علاوه بر این، کوچکترین قدردانی از کسانی که با تلاش و همت خود و صرف

زمان و هزینه فراوان دست به تألیف کتاب می‌زنند این است که کار آنها مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد، نه اینکه پس از دوره کوتاهی تدریس با مشاهده نقاط ضعف و ایرادهای آنها، با بی‌دقتی کنار زده شوند.

موضوع بعدی در این بخش علت انتخاب این کتاب برای بررسی است. این کتاب در مقایسه با سایر کتاب‌ها به لحاظ ساختار و کاربرد هماهنگی بیشتری با موضوع و هدف این پژوهش دارد. همچنین نگارنده این پژوهش تجربه تدریس این کتاب را دارد و داشتن آگاهی کافی نسبت به یک مجموعه اولین شرط بررسی دقیق آن است. دلیل آخر این است که علی‌رغم تصور مدرسان این کتاب مبنی بر مناسب نبودن آن برای تدریس در این مرکز، با نظرسنجی‌های گسترده‌ای که در طول ۳ ترم گذشته از طریق مصاحبه با زبان‌آموزان توسط نگارنده انجام شد، معلوم شد که زبان‌آموزان این کتاب را به سایر کتاب‌ها ترجیح می‌دهند. البته ایراداتی نیز به این کتاب وارد کرده‌اند که مبنای کار نگارنده قرار گرفته است. زبان‌آموزان در مواجهه با این کتاب دو نوع نگرش متفاوت دارند. به این ترتیب که از داشتن کتابی که بسیاری از واژه‌ها در آن گنجانده شده است احساس امنیت خاطر و اعتماد به نفس بیشتری می‌کنند و در نقطه مقابل در هنگام تدریس آن، از تعداد زیاد لغات ترس عمیقی بر آنها مستولی شده و مأیوس می‌شوند. هرچند آنان پس از سپری شدن چند هفته از پایان ترم اول اذعان می‌دارند که نتوانسته‌اند استفاده چندانی از این کتاب در کارکردهای گفتار روزانه خود داشته باشند. البته حتی اگر همه زبان‌آموزان نسبت به این کتاب نظر مساعدی داشته باشند باز هم خللی به روند این پژوهش وارد نمی‌شود چرا که به زعم نگارنده مجموعه‌ای ارزش بررسی دارد که از اعتبار بالایی برخوردار باشد.

اما درست در نقطه مقابل حس اول زبان‌آموزان، مدرسان احساس رضایت بسیار کمی از این کتاب دارند. چرا که تدریس ۳۰-۴۰ واژه که بسیاری از آنها غیرکاربردی هستند، در طول یک

جلسه و دشواری تفهیم آن بر عهدهٔ مدرس است و از آنجا که در درس‌های این کتاب متن و یا تمرینی وجود ندارد که امر تدریس را تسهیل بخشد، تدریس این کتاب بسیار دشوار است. به هر حال یکی از ویژگی‌های مثبتی که یک کتاب خوب باید واجد آن باشد، این است که تعامل مدرس - زبان‌آموز با تدریس آن به درستی برقرار شود.

۱-۶- روش تحقیق

برای انجام این پژوهش از چند روش استفاده شده است. در آغاز با استفاده از روش کتابخانه‌ای و توصیفی به توصیف و بسط مفاهیم مختلف مورد استفاده در پژوهش پرداخته شده است. سپس از طریق مصاحبه و پرسشنامه، از اساتید، مسئولان و زبان‌آموزان نیازسنجی انجام شده است که منجر به دستیابی به موقعیت‌های ضروری برای تدریس در مقطع پایه آموزش زبان فارسی شده است. مرحله بعدی استخراج واژه‌های به کار رفته در کتاب مورد بررسی است. در نهایت با استفاده از پیکره واژگان پایه دکتر نعمت‌زاده، ضبط موقعیت‌های مختلف و استخراج واژه‌های پربسامد آنها و با استفاده از کتاب فرهنگ موضوعی زبان فارسی واژه‌های مورد نیاز موقعیت‌های مختلف استخراج و به پیوست ارائه شده است. بخشی از واژه‌های این مجموعه از یادداشت‌های زبان‌آموزان گردآوری شده است. نگارنده با توزیع برگه‌های مخصوص از آنها خواسته بود که واژه‌های پرکاربرد، واژه‌هایی که زیاد شنیده‌اند و موقعیت‌هایی را که در طول هفته در آنها مشکل ارتباط داشته‌اند را ثبت کنند (این روند در طول سه ترم جریان داشته است). در نهایت واژه‌های کتاب مورد بررسی با واژه‌های ارائه شده نگارنده مقایسه شده و موارد کمبود واژه‌ها بررسی شده است و تراجم واژه‌ها نیز بر پایه مشاهدات و تجربه‌های کلاس (بر اساس چهار

معیار قابلیت تدریس، قابلیت یادگیری، بسامد و مفید بودن، فهرست واژه‌های پایه خانم دکتر

نعمت‌زاده و نظرات اساتید و زبان‌آموزان بررسی شده است.

فصل دوم

پیشینه تحقیق

این فصل از پژوهش به معرفی مطالعات پیشین در زمینه موضوع مورد بحث
این پایان‌نامه در دو بخش مجزا می‌پردازد. در قسمت اول مطالعات و تحقیقات
غیرایرانی مطرح می‌شود و در قسمت دوم تحقیقات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های
ایرانی معرفی می‌شود.

به دلیل اهمیت خاصی که فهرست‌های بسامدی و واژه‌های پایه در آموزش زبان دارند، از اوایل قرن بیستم تلاش‌های متعددی برای تهیه چنین فهرست‌هایی از پیکره‌های زبانی به عمل آمده است. امروزه به کمک رایانه و امکان دستیابی به گستره فراوانی از متون رایانه‌ای به عنوان پیکره زبانی می‌توان تحلیل‌های متنی دشواری را که در گذشته بسیار محدود و نیازمند وقت بسیار بوده‌است، به آسانی انجام داد.

در ایران از اوایل دهه ۵۰، تحقیق در زمینه تهیه فهرست‌های بسامدی، آن هم در حوزه واژه‌های پایه کودکان دبستانی آغاز شد. البته در این میان فهرست بسامدی‌ای وجود ندارد که با هدف آموزش زبان فارسی به عنوان زبان دوم تهیه شده باشد. در این بخش تحقیقات بسامدشماری واژه‌ها و فهرست واژه‌های پایه را در دو بخش تحقیقات غیرایرانی و تحقیقات ایرانی بررسی می‌کنیم.

۲-۱- تحقیقات غیرایرانی

در این بخش مهم‌ترین فهرست‌های بسامدی و واژه‌های پایه که در کشورهای مختلف انجام شده به طور خلاصه ارائه شده است.